

- система об'єктивних, науково обґрунтованих знань з питань статевої та гендерної соціалізації;
- компетентність у сфері вікової та гендерної психології;
- відкрите інформування молоді про різноманітні прояви сексизму;
- володіння методами інтерактивного навчання, розвинуті комунікативні навички;
- добір оптимального часу, місця, форм та методів проведення виховних заходів;
- допомога у самостійному формуванні ціннісного ставлення до гендерної дискримінації та гендерного насильства, як до негативного, деструктивного явища;
- розвиток критичного мислення через рефлексію та самовиховання, спрямовані на усвідомлення власних гендерних стереотипів, на розпізнавання проявів сексизму з засобами масової інформації тощо;
- наявність спеціальних особистісних рис, зокрема, таких, як емпатійність (здатність розуміти іншу людину), здатність викликати довіру;
- усвідомлення власної відповідальності за перебіг і результати власних зусиль з гендерної освіти і гендерного виховання підлітків.

Дане дослідження не претендує на повну завершеність. Потребують дослідження цінності молодіжної субкультури, які відіграють значну роль у процесі гендерної соціалізації. Актуальним залишається питання про рівень довіри молоді у спілкуванні із компетентними спеціалістами та батьками як один із важливих чинників сприяння процесу гендерного виховання.

Література

1. Бендас Т.В. Гендерная психология: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2008. – 431 с.
2. Горностай П.П. Основы теории гендеру: Навч. посіб. – К.: К.І.С., 2004. – 160 с.
3. Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві до 2010 року.
4. Кікінеджи О.М., Кізь О.Б. Формування гендерної культури молоді: науково-методичні матеріали до тренінгової програми // Практична психологія та соціальна робота – 2007. – №8. – С.64 – 67.
5. Ковальчук І.А. Статево-рольова соціалізація учнів: Монографія. – Луганськ: Альма-матер, 2007. – 216 с.
6. Мезеря І.В. Культура отношений полов и воспитание личности семьянина. – Луганск: Альма-матер, 2003. – 304 с.
7. Москаленко В.В., Романова В.Г. Особливості статево-рольової соціалізації в умовах трансформації суспільства // Соціальна психологія. – 2003. – №1. – С.107 – 115.

УДК 378.14: 37.013.42

Р.Х. Вайнола

МІСЦЕ ПРОБЛЕМ ТЕХНОЛОГІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ЗМІСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Анотація. У статті пропонуються результати аналізу змістового компоненту професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів по розв'язанню завдання особистісного розвитку студентів. Запропонований аналіз здійснено на прикладі курсу „Технології соціально-педагогічної роботи”.

Ключові слова: професійна підготовка соціальних педагогів, особистісний розвиток студентів.

***Аннотация.** В статье предлагаются результаты анализа содержательного компонента профессиональной подготовки будущих социальных педагогов по решению задачи личностного развития студентов. Предложенный анализ осуществлен на примере курса „Технологии социально-педагогической работы”.*

***Ключевые слова:** профессиональная подготовка социальных педагогов, личностное развитие студентов.*

***Annotation.** This article supplies the results of analysis the sapid komponent of the professional preparation the future social pedagogical as for solve of task personal students' development.*

***Key words:** social teachers' training, students' personaliti development.*

Сучасна трансформація освітньої сфери незалежного українського суспільства зумовила зміни її орієнтації з традиційного когнітивного (предметного) до особистісно-розвивального підходів. Вищі навчальні заклади прагнуть робити акцент на розвитку особистості як суб'єкта засвоєння, використання і відтворення культурних цінностей, серед яких найвищою цінністю постає сама людина. Надзвичайно важливим є це завдання для системи професійної підготовки майбутнього соціального педагога в умовах вищої школи. Проте реалізація особистісно орієнтованих технологій професійної підготовки можлива за умови розробки та впровадження нових компонентів у зміст навчальних дисциплін, зокрема, в підготовці майбутніх соціальних педагогів.

Якщо розглядати процес професійної підготовки майбутнього фахівця в умовах вищого навчального закладу, то він виступає в якості складної системи, основним компонентом якої є зміст навчання, або зміст освіти фахівця. Зміст освіти, на думку багатьох дослідників проблем вузівського навчання (В.І. Бондар, А.В. Глузман, І.І. Кобиляцький, В.Г. Кремінь, О.Г. Мороз) виявляється в сукупності наук, навчальних дисциплін, що включаються в навчальні плани та зафіксовані навчальними програмами підготовки фахівців. Зміст навчання визначається об'ємом і науковим рівнем знань з суспільних, фундаментальних і професійно-орієнтованих наук, системою вироблених умінь та навичок застосування знань, впровадження їх у практику [5, с. 25].

Тому метою нашої роботи є систематизація та аналіз змістового компоненту професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у контексті розв'язання завдання особистісного розвитку студентів.

До основних вимог забезпечення ефективності змістового наповнення професійної підготовки студента ми відносимо: забезпечення єдності освітніх та професійних змістових блоків; створення позитивного емоційно-сприятливого освітнього середовища; застосування різноманітних форм і методів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів; координацію змісту професійної підготовки відповідно до індивідуально-типологічних особливостей студента, рівня його особистісного розвитку; залучення студентів до самостійної науково-пошукової діяльності.

Наша робота, таким чином, полягала в детальному аналізі змісту дисциплін, що входять до науково-предметного циклу професійної підготовки соціального педагога. Ми усвідомлювали, що в навчальних планах різних вищих навчальних закладів кількість цих дисциплін коливається в межах 25 – 30. Для аналізу змістової складової підготовки майбутніх соціальних педагогів ми скористалися навчально-методичним комплексом, розробленим колективом Інституту соціальної роботи та управління Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова [6; 7].

Нами були застосовані наступні підходи до вибору навчальних дисциплін: обов'язкова наявність предмету з кожного блоку науково-предметної підготовки; включення предметів, що виносяться в зміст державної атестації; з яких передбачено написання курсових робіт; представлення предметів з першого по четвертий курси; наявність предметів різних за кількістю кредитів (в межах від 2.5 до 6 кредитів).

До переліку предметів, зміст яких підлягав нашому аналізу увійшли: „Вступ до спеціальності”, „Соціальна педагогіка”, „Педагогіка сімейного виховання”, „Основи соціалізації особистості”, „Основи профорієнтаційної роботи”, „Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля”, „Основи соціально-педагогічних досліджень”.

Контент-аналіз змісту навчальних програм з предметів соціально-педагогічного циклу ми проводили за наступним планом: аналіз змісту пояснювальних записок, визначення тем, завдань для практичної та самостійної роботи студентів, в змісті яких розкрито показники особистісного розвитку майбутнього соціального педагога. На першому етапі контент-аналізу ми прагнули з'ясувати, наскільки мета та завдання курсів відповідають вирішенню завдань особистісного розвитку майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери. Відповідно, ми добирали лише ті змістові фрагменти, що спрямовані на розв'язання завдань нашого дослідження.

Так, в меті курсу „Вступ до спеціальності” зазначено, що студенти повинні знати: сутність та соціальне призначення своєї професії, головні професійні вимоги, посадові обов'язки та функції діяльності соціального педагога, етичні норми та принципи соціально - педагогічної роботи. Автор програми – Міхеєва О.Ю. передбачає, що в ході вивчення даного курсу будуть сформовані такі уміння, як: оцінювати результативність дій соціального педагога, добирати оптимальні засоби та прийоми спілкування, налагоджувати співпрацю і партнерство з різними соціально – виховними структурами. До основних завдань курсу віднесено: сприяння формуванню професійного світогляду майбутнього соціального педагога; ознайомлення із сферами професійної діяльності соціального педагога тощо.

Аналіз пояснювальної записки до програми курсу „Соціальна педагогіка” дозволив дійти висновку, що мета курсу полягає в обґрунтуванні змісту провідних напрямів професійної соціально-педагогічної діяльності. В переліку знань, на формування яких спрямовано даний курс бажано відзначити знання щодо: сутності соціальної педагогіки як науки; принципів та методів соціально педагогічної діяльності; особливостей соціалізації особистості в різних мікросоціумах; попередження негативного впливу факторів соціального середовища на особистість. В переліку професійних умінь, формування яких декларує автор курсу Безпалько О.В. варто відзначити низку вмінь, а саме: уміння аналізувати різні фактори впливу на соціалізацію особистості; диференціювати зміст діяльності відповідно до різних об'єктів, суб'єктів та напрямів соціально-педагогічної роботи; добирати адекватні форми та методи соціально-педагогічної діяльності тощо.

У курсі „Основи соціалізації особистості“, в контексті звучання предмету нашого дослідження ми відзначили такі завдання, як: допомогти студентам глибше засвоїти навчальні дисципліни, пов'язані з формуванням і розвитком особистості, віковими особливостями становлення людини, її самоствердженням, самореалізацією; вивчити, проаналізувати та узагальнити теорії розвитку особистості, особливості формування життєвих цінностей людини тощо. Нас зацікавило, що до переліку пріоритетних умінь студентів автором програми – Петрович Ж.В. віднесено такі надбання: вміння формувати основні уявлення про процес соціалізації особистості; з метою розвитку самостійності студентів; вміння добирати та аналізувати інформацію про моделі та стадії соціалізації; шляхом виявлення впливу різних умов на становлення особистості; вміння визначати і аналізувати фактори та складові соціалізації; шляхом визначення місця та ролі важливих та критичних моментів розвитку особистості у процесі соціалізації відповідно вікової періодизації, використовуючи метод вирішення проблемної ситуації та дидактичні матеріали. Варто зауважити, що автор не лише формулює зміст навчального умінь, а й визначає способи та умови досягнення навчально-виховного результату, що гарантує спрямованість курсу на розв'язання завдань особистісного розвитку студентів.

Значно менша увага приділяється формуванню особистісних якостей студентів автором програми до курсу „Педагогіка сімейного виховання” (С.А. Мирошніченко). Зазначено, що курс має на меті розкрити сучасні наукові уявлення про доцільні шляхи і

засоби сімейного виховання дітей та сформувати у студентів певні вміння і навички консультування батьків з питань сімейної педагогіки.

Приємно визначити, що аналіз пояснювальної записки до курсу „Соціально-педагогічні основи профорієнтаційної роботи” (Н.О. Мірошніченко) надав можливість виявити, що мета курсу – допомогти студентам оволодіти пакетом знань і навичок, необхідних для здійснення успішної, власної професійної діяльності, що в цілому відповідає завданням нашої роботи.

Аналізуючи мету та основні завдання курсу „Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля” (автор – О.Ю. Міхеєва) ми виявили, що вони переважно спрямовані на когнітивний та діяльнісний компоненти особистості, проте майже відсутня спрямованість на подальше формування та розвиток особистісних якостей студентів. Варто відзначити, що в змісті завдань передбачено: оволодіння практичними вміннями та навичками організації культурно – дозвілєвої діяльності населення в соціумі, виявлення інтересів і потреб населення в різних видах дозвілєвої діяльності, залучення дітей, підлітків, дорослих до активної культурно – дозвілєвої діяльності тощо

Курс „Основи соціально-педагогічних досліджень” (автор програми – О.В. Безпалько) спрямовано на оволодіння принципами та методами соціально-педагогічного дослідження, на формування дослідницьких навичок як невід’ємної складової професійної підготовки у вищій школі. У ході вивчення курсу у студентів мають бути сформовані такі вміння, як: визначати логіку дослідження; організувати процедуру соціально-педагогічного дослідження; оформляти результати дослідження. Хоча звучання завдань курсу ти базових умінь не містить безпосередньої спрямованості на формування якостей особистості студента, проте зрозуміло, що процес дослідницької діяльності має неабиякий потенціал для особистісного розвитку майбутнього фахівця.

Таким чином, контент-аналіз пояснювальних записок до типових навчальних програм низки предметів соціально-педагогічного циклу надав нам можливість дійти таких висновків: завдання особистісного розвитку майбутнього соціального педагога не представлено як самостійне в змісті типових навчальних програм; певні посилення на розвиток якостей особистості студента містяться переважно не в цілях курсів, а в переліку базових умінь; частина курсів опосередковано розглядають завдання формування окремих особистісних якостей студентів в ході засвоєння навчальних дисциплін.

На наступному етапі вивчення змісту навчальних програм предметів ми здійснили кількісний та якісний аналіз тем, завдань для практичної та самостійної роботи студентів, в змісті яких розкрито показники особистісного розвитку майбутнього соціального педагога. Результати нашої роботи дозволили засвідчити, що в змісті модулів та тем предметів достатньо яскраво прозвучало завдання розвитку особистості студента – майбутнього соціального педагога. Більшість навчальних предметів досить чітко спрямовано на формування певних блоків показників особистісного розвитку. Так, на формування показників гуманістичного (терпіння; доброзичливість; доброта; чуйність; альтруїзм) та деонтологічного (толерантність; тактовність; стриманість; коректність; конфіденційність) блоків більшою мірою спрямовано зміст такого курсу як „Вступ до спеціальності”. Зміст та спрямованість предмету „Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля” дають більші можливості для розвитку показників комунікативного блоку (контактність; ввічливість; відвертість; відкритість; уважність). Найбільш представленими в завданнях курсів виявилися показники компетентнісного блоку (відданість справі; обізнаність; об’єктивність; працелюбність; досвідченість). На формування цих показників спрямована значна кількість практичних завдань та завдань для самостійної роботи таких курсів як: „Соціальна педагогіка”, „Вступ до спеціальності”, „Основи соціально-педагогічних досліджень”. На достатньому рівні зміст завдань курсів було спрямовано на формування та розвиток показників організаційного блоку (дисциплінованість; пунктуальність; зосередженість; охайність; зібраність). Переважно це помітно в курсах „Основи профорієнтаційної роботи” та „Основи соціально-педагогічних досліджень”. До

найменш представлених у змісті аналізуємих навчальних предметів можна віднести показники деонтологічного (толерантність; тактовність; стриманість; коректність; конфіденційність) та емоційно-вольового (наполегливість; рішучість; активність; впевненість; оптимістичність) блоків.

Аналіз змісту типових навчальних програм підготовки бакалавра за спеціальністю „Соціальна педагогіка” дозволив нам визначити, що існують певні прогалини в спрямуванні завдань курсів, змісту модулів, тем, практичної та самостійної роботи студентів на розв’язання завдань особистісного розвитку студентів. При цьому ми усвідомлюємо, що запропонований нами аналіз має орієнтовний характер, оскільки важко визначити розвивальний потенціал курсу чи окремого заняття, виходячи лише з його текстових характеристик.

Це дозволило нам визначити курс „Технології соціально-педагогічної роботи” як інструмент нівелювання „нульових зон” в особистісному розвитку студентів, що ми відмітили в ході контент-аналізу змісту навчальних курсів.

Значення змісту курсу „Технології соціально-педагогічної роботи” обумовлено тим, що технологізація соціального простору останнім часом виступає як чинник забезпечення соціального функціонування суспільства, при цьому соціальні технології значною мірою виступають як інтелектуальний ресурс, використання якого дозволяє не тільки вивчати та передбачати соціальні зміни, але й активно впливати на процес соціального розвитку суспільства, отримувати прогнозований соціальний результат. Саме тому ефективне формування соціальної політики України можливе лише на основі технологізації соціальних процесів, за рахунок оптимального використання соціальних ресурсів і можливостей соціальних установ, зокрема, й широкого кола працівників соціальної сфери. Крім того, технологізація процесу соціально-педагогічної діяльності стосується створення певних алгоритмів професійної діяльності суб’єктів соціально-педагогічної роботи, що безумовно, передбачає розкриття змісту технологій їхнього професійного та особистісного становлення.

Курс „Технології соціально-педагогічної роботи” ми використовували як основний змістовий компонент професійної підготовки майбутнього соціального педагога, тому, що: по-перше, цей курс виноситься в програму державної атестації бакалавра та спеціаліста за спеціальністю „Соціальна педагогіка”, по-друге, зміст цього курсу передбачає тісний зв’язок з завданнями першої виробничої практики студентів, по-третє, курс передбачає написання курсової роботи, що накладає значну відповідальність за розвиток науково-дослідницьких умінь та навичок майбутніх соціальних педагогів. Таким чином ми можемо розглядати значущість даного курсу в когнітивному, діяльнісному та науково-пошуковому ракурсах.

Змістом курсу „Технології соціально-педагогічної роботи” передбачено використання рейтингової системи оцінювання знань студентів, що дозволяє врахувати як поточну підготовку студентів до аудиторних занять, так і визначити рівень засвоєння навчального матеріалу окремого модулю. Підсумкова (екзаменаційна) оцінка виставляється за рейтинговими показниками, з можливістю її покращення під час семестрового екзамену. Нами розроблено та впроваджено навчально-методичну карту дисципліни, що подає структуру курсу за змістом та видами навчальної діяльності в поєднанні з графіком навчального процесу, календаризованого за термінами вивчення та складання окремих модулів. У змісті програми подано також тематику індивідуальних завдань, зразки контрольних карток, перелік питань для екзамену. Подані матеріали дозволяють студенту самостійно планувати терміни та обсяги змістової складової навчальної діяльності, прогнозувати її результативність.

Аналіз змісту пояснювальної записки до курсу дозволив зазначити, що метою курсу „Технології соціально-педагогічної роботи” є ознайомлення студентів з основними характеристиками соціальних технологій та технологій соціально-педагогічної роботи. У результаті засвоєння курсу студенти повинні знати: характеристику загальних технологій

соціально-педагогічної діяльності і технологій організації соціально-педагогічної роботи з різними групами клієнтів; можливості та умови ефективної реалізації загальнонаукових та специфічних методів в практиці соціально-педагогічної роботи.

Нами розглянуто основні складові програми з метою виявлення тих змістових фрагментів, що спрямовують даний навчальний курс на розв'язання завдань особистісного розвитку майбутнього соціального педагога.

Курс спрямовано на оволодіння студентами наступних вмінь: добирати та адаптувати відповідно до мети, особливостей клієнтів і реальної ситуації технології соціально-педагогічної роботи, методи та прийоми реалізації завдань соціально-педагогічної роботи; проектувати, планувати, організовувати та аналізувати організаційні форми соціально-педагогічної роботи; будувати стратегію соціально-педагогічної роботи, спрямовану на саморозвиток особистості дитини та молодої людини, реалізацію її творчого потенціалу, здібностей, активізацію зусиль клієнтів (індивідів, груп, спільнот) на вирішення власних проблем. Саме в переліку вмінь, яких мають набути студенти ми бачимо наголос на завданні особистісного розвитку майбутнього соціального педагога.

Нами також здійснено аналіз змісту лекційного матеріалу, з метою виявлення арсеналу, можливостей окремих тем, якими може користуватись викладач з метою особистісного розвитку студентів і підготовки їх до майбутньої професійної діяльності. Проте назви тем інколи не розкривають всіх соціально-виховних можливостей навчального матеріалу. Тому ми вважали за доцільне навести кілька прикладів, які б більш наочно давали уявлення про те, як саме ми спрямовуємо зміст курсу на виконання завдань нашого дослідження.

Так, в одному з питань теми 1: „Технології соціально-педагогічної роботи: сутність та специфіка” ми характеризуємо умови реалізації соціально-педагогічних технологій. Розкриття цих умов базується на знаннях студентів про особливості соціально-педагогічної роботи, а саме: суб'єктність, складна прогнозованість ситуацій взаємодії з клієнтом, невизначеність результатів, дискретність тощо. Завданням даного змістового фрагменту є усвідомлення студентами власної відповідальності за результат соціально-педагогічної взаємодії, усвідомлення суб'єктності професійної позиції, формування уявлень про професійну „Я-концепцію”.

Однією з найбільш яскравих (щодо виконання завдань дослідження) є тема 4: „Соціальні інновації та технології: визначення ефективності соціально-педагогічної роботи”. Як один з основних критеріїв оцінки ефективності соціально-педагогічної роботи ми називаємо визначеність авторської позиції, тобто переконанність педагогом-майстром в необхідності інновації, її оптимальності, доцільності та влучності.

Надзвичайно вдячним матеріалом, що надає безліч можливостей для характеристики особистісних якостей майбутнього соціального педагога виступають теми, в яких надається аналіз педагогічних методів в соціально-педагогічній діяльності. Так, в змісті теми 7. „Методи організації діяльності клієнтів соціально-педагогічної роботи” розглядаються психолого-педагогічні умови застосування методів організації діяльності, зокрема, ігрових методів. Ми визначаємо, що ефективність ігрової діяльності багато в чому залежатиме від уміння соціального педагога правильно визначити свою рольову позицію в грі та прагнемо сформулювати уявлення про ті провідні особистісні якості, яких потребує кожна соціальна позиція організатора ігрової взаємодії.

Не менш значним потенціалом володіють теми, де надано характеристику методів суто соціальної роботи, зокрема, тема 8: „Соціальна вулична робота як метод соціально-педагогічної діяльності”. Розкриваючи переваги роботи соціального педагога в вуличному середовищі ми робимо наголос на толерантності, коректності дій соціального працівника, оскільки він працює в умовах реального життя клієнта, і певним чином, втручається на його територію. У змісті цієї теми особливого значення набуває розкриття комунікативного компонента, знання специфіки спілкування з різними категоріями клієнтів вуличної соціальної роботи, визначення необхідності таких професійних умінь,

як: вміти знаходити спільну мову з дітьми та молоддю різного віку; вміти передбачати появу конфліктних ситуацій, запобігати їх розвитку; вміти здійснювати комунікативну атаку та само презентацію, активізувати процес спілкування під час творчої взаємодії.

Провідною темою четвертого модулю виступає тема 14: „Технології формування та розвитку творчої особистості”. Одним з пріоритетних завдань соціально-педагогічної роботи сьогодні є завдання виховання дітей та молоді з високим творчим потенціалом. Даючи аналіз програм та проектів, спрямованих на виявлення, діагностику та селекцію обдарованих вихованців ми, безумовно, робимо наголос на те, що виховати творчу особистість може лише педагог з високим рівнем сформованості творчих здібностей, який вміє демонструвати свої таланти і залучати до творчості інших.

Зміст професійної підготовки соціального педагога ми розглядали через змістове наповнення базових предметів соціально-педагогічного циклу в контексті особистісного розвитку студентів, на детальних прикладах з курсу лекцій до предмету „Технології соціально-педагогічної роботи”. Проте ми усвідомлюємо, що для того, щоб запустити в дію механізми особистісного розвитку майбутнього фахівця недостатньо лише розкрити змістові складові його професійної діяльності. Реалізація цього завдання відбувається в організаційних формах навчально-виховного процесу, засобами доцільного та влучного застосування методів особистісного розвитку студентів. Тому характеристика форм та методів особистісного розвитку студентів – майбутніх соціальних педагогів стане предметом нашої подальшої дослідницької діяльності.

Література

1. *Бондар В.І.* Дидактика: ефективні технології навчання студентів. – К.: Вересень, 1996. – 129 с.
2. *Глузман А.В.* Университетское педагогическое образование: опыт системного исследования. – К.: Просвіта, 1997. – 307 с.
3. *Кобыляцкий И.И.* Основы педагогики высшей школы. – Киев-Одесса, 1978. – 286 с.
4. *Кремень В.Г.* Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
5. Навчальний процес у вищій педагогічній школі: Навч. посіб. – К.:НПУ імені М.П. Драгоманова, 2001. – 337 с.
6. Соціальна педагогіка: Навчально-методичний комплекс. Авт. колектив /За ред. *А.Й. Капської.* –Том I. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – 302 с.
7. Соціальна педагогіка: Навчально-методичний комплекс. Авт. колектив /За ред. *А.Й. Капської.* –Том II. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – 338 с.

УДК 37.048.4

В.В. Васильєв

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ ПОТЕНЦІЙНОГО КАДРОВОГО РЕЗЕРВУ ПРАЦІВНИКІВ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Анотація. У статті розкривається сутність професійної орієнтації, обґрунтовується необхідність формування потенційного кадрового резерву працівників системи соціального захисту населення.

Ключові слова: система соціального захисту населення, професійна орієнтація.

Анотація. В статье раскрывается сущность профессиональной ориентации, обосновывается необходимость формирования потенциального кадрового резерва